

Būšana blakus un kopā mācīšanās ceļā: jautājot, sadzirdot, strādājot

FOTO: Andris Bērziņš

„Meistarīgai, istajā laikā un veidā sniegtai atgriezeniskajai saitei ir arī ilgtermiņa efekts: tā palīdz attīstīt prasmes tikt galā ar grūtībām, nepazaudējot ticību savai varēšanai,” uzskata Aija Tūna.

IK AIJA TŪNA

Speciāli „Izglītībai un Kultūrai”

Lai cik svarīgi nešķīstu praktiski rīki un metodes, ikvienā jomā viss sākas ar vienošanos par lielākām lietām, to, ko saucam par vērtībām, paradigmām, pamatprincipiem vai kādā citā līdzīgā vārdā. Arī pedagogijā – tikai paši saprotot (un sev un citiem atzīstoties), piemēram, *vai esam vertikālo varas vai horizontālo sadarbības pieeju piekritēji*, mēs izprotam, kāpēc un kādi instrumenti ir mūsu profesionālajā darbarīku kastē un kāpēc izdodas vai neizdodas tos sekmīgi pielietot. Ja atzīstam, ka mācīšana ir process, kurā cilvēki veido noteiktas attiecības, un tas nav tikai stāsts par informāciju vai abstraktu zināšanu fragmentu apgūšanu, priekšplānā izvirzās citi uzdevumi.

Mūsu rīcībā ir daudzveidīgi pētījumi, kas apliecina mācīšanās cilvēciskās puses nozīmīgumu. Tad kādēļ ikdienas praksē – un sabiedrības kopīgajā izpratnē – tai vēl joprojām tik bieži ir

“Skolotājiem un vecākiem būtu jāuzteic skolēni par ieguldīto darbu, pūlēm un pielietotajām metodēm un stratēģijām, gūstot labus sasniegumus, ne par dabas dotumiem.

otršķirīga vieta? Ļevs Vigotskis jau gandrīz pirms gadsimta apgalvoja, ka visas kognitīvās funkcijas rodas sociālā mijdarbībā un mācīšanās ir process, kurā tas, kurš mācās, ir daļa no apkārtējās zināšanu kopienas. Belģis Ferre Lāverss (*Laevers*) pamato, ka ir nepieciešama augsta līmeņa iesaistīšanās un līdzdalība, lai notiktu dziļa mācīšanās, ko raksturo noturīga koncentrēšanās, iekšēja motivācija un apmierinātības izjūta,

“Tas bija stāsts par kārtējo no labajām un spēcīgajām skolām *pasūtīto* puisi, bet šajā gadījumā tas laimīgā kārtā pārtapa stāstā par izglābtu Cilvēku un Īstu Skolotāju.

kas rodas gan no paša izziņas vēlmes, gan darbošanās tuvākās attīstības zonā. Roberts Pianta (*Pianta*) kopā ar kolēģiem no Virdžīnijas Universitātes ASV uz plašu pētījumu pamata apstiprina, ka skolēni vislabāk mācās tad, kad ir ieinteresēti un aizrāvušies ar mācīšanās uzdevumiem, savukārt iesaistīšanās un aizrautība visdrīzāk notiks tad, ja procesā būs jūtama arī pedagoga patika un emocionālā saikne ar skolēniem, jutīgums un atsaucība viņu kognitīvajām un emocionālajām vajadzībām, liekot akcentu uz skolēna interesēm, motivāciju un viedokli un cienot viņu autonomiju piedalīties darbībās un iniciēt tās.

Padomāsim, kas gan traucē, lai skolotāja un skolēna attiecības būtu patiesi cieņpilnas, cilvēciski patīkamas, atbalstošas, intelektuāli stimulējošas un līdz ar to radītu apstākļus labam rezultātam gan akadēmiskā, gan personības izaugsmes ziņā – vienai un otrai pusei. Nereti vislabākie nodomi, tostarp jaunu metožu pielietošana ikdienas praksē, aizķeras aiz argumenta „bet pēc tam tik un tā ir pārbaudes darbs vai eksāmens”, atkal uzjundot kaislīgo diskusiju par mācīšanas (mācīšanās) un vērtēšanas attiecībām. Izrādās, ka tas nav aktuāli tikai skolā; par to pašu pagājušajā nedēļā spriedām ar tiesnešiem no daudzām Eiropas Savienības valstīm tiesnešu sagatavošanas un tālākizglītības sakarā, atzīstot, cik grūti iegūt patiesu, atklātu atgriezenisko saiti, ja mācīšana ir cieši saistīta ar novērtēšanu.

Un te nu mēs nonākam pie nepieciešamības *nošķirt vērtēšanu kā galastaciju un spriedumu no kvalitatīvas regulāras atgriezeniskās saites kā apzināta, mērķtiecīgi lietota efektīva darba instrumenta*, kas darbojas abos virzienos, ir gana holistisks, lai palīdzētu saprast gan to, kā procesa dalībnieki jūtas, gan to, kā viņi virzās uz priekšu kognitīvo uzdevumu veikšanā, un bieži vien var tikt

iegūta visvienkāršākajā un sarežģītākajā veidā – *sarunājoties un sadzirdot citam citu*.

Maikls Fullans atkal un atkal atgādina, ka uz zināšanām par to, kā cilvēks mācās, balstītajā jaunajā pedagogijā cilvēciskajām attiecībām ir centrālā vieta, bet tās, savukārt, sākas no pedagoga spējas veidot uzticēšanās atmosfēru. Es domāju – tas sākas ar spēju (prasmī, vēlmi) aizārējā saskatīt būtisko, nolasīt isto atgriezeniskās saites sniegto vēstījumu, saprast, kad mudināt un kad mierināt. Fullans saka – ja skolēni jūt, ka skolotājs viņos redz cilvēkus, attiecības būtiski mainās. Jā, un mainās arī rezultāti, un pedagogam ir iespēja piedzīvot vispatiesākā un dziļākā profesionālā un personiskā gandarījuma brīžus. Kā kādai burvīgai mūsu pašu Latvijas skolas direktorei brīdī, kad puisis padzīvējis beidzot noņēma kapuci, kurā mēnešiem bija slēpies no pasaules un, iespējams, arī pats no sevis. Protams, ka tas bija stāsts par kārtējo no labajām un spēcīgajām skolām *pasūtīto* puisi, bet šajā gadījumā tas laimīgā kārtā pārtapa stāstā par izglābtu Cilvēku un Īstu Skolotāju.

Atgriezeniskās saites sniegšana un saņemšana ir prasme, kas – kā jebkura prasme – ir jāapgūst un jāattīsta. Vai esam par to gana domājuši pedagogiskajā kontekstā? Vai protam uzdot pareizos jautājumus? Ne tās tenisbumbiņas, kas – paukš, paukš – ar pareizo atbildi tiek zibenīgi raidītas uz priekšu un atpakaļ; visi noprot, kas tiek sagaidīts; nesaprasto, nezināmo, sarežģīto arī zem paklāja un – varam „iet uz priekšu”. Bet kā ar jautājumiem, kuriem ir nepieciešams *domāšanas laiks*? Jā, jā, es domāju to grūto brīdī, kad jautājums izskanējis, telpā klusums un it kā nekas

“Ja skolēni jūt, ka skolotājs viņos redz cilvēkus, attiecības būtiski mainās. Jā, un mainās arī rezultāti, un pedagogam ir iespēja piedzīvot vispatiesākā un dziļākā profesionālā un personiskā gandarījuma brīžus.

nenotiek, bet patiesībā notiek tik daudz. Un – vai dodam skolēniem laiku un iespēju uzdot *īstus jautājumus* mums?

Meistarīgai, istajā laikā un veidā sniegtai atgriezeniskajai saitei ir arī ilgtermiņa efekts: tā palīdz attīstīt prasmes tikt galā ar grūtībām, nepazaudējot ticību savai varēšanai. No otras puses – vai problēmas var radīt arī aizrašanās ar talantīgo bērnu iezīmēšanu? Vai atceramies (zinām), ka, piemēram, „tu esi gudrs” un „tu esi talantīga” nav labākie vārdi, ko teikt savam bērnam vai skolēnam, jo tā var radīt gan nevajadzīgu pa-

“Uz zināšanām par to, kā cilvēks mācās, balstītajā jaunajā pedagogijā cilvēciskajām attiecībām ir centrālā vieta, bet tās, savukārt, sākas no pedagoga spējas veidot uzticēšanās atmosfēru.

pildu stresu (tātad es nedrīkstu kļūdoties vai nebūt labākais), gan pārliecīgu palaušanos uz saviem dotumiem (gan jau es tikšu galā)? Virkne pētnieku ir nonākuši pie atziņas, ka pēc spējas veicamajā uzdevumā ielikt ilglaicīgas pūles ir iespējams mācību rezultātus un ilgtermiņa sasniegumus dzīvē paredzēt labāk nekā pēc inteligences koeficienta. Līdz ar to skolotājiem un vecākiem būtu jāuzteic skolēni par ieguldīto darbu, pūlēm un pielietotajām metodēm un stratēģijām, gūstot labus sasniegumus, ne par dabas dotumiem.

Atgriezeniskās saites sniegšana un saņemšana ir būtiska loma, savienojot mācīšanās mērķus, jēgpilnus mācīšanās uzdevumus (procesu) un nozīmīgus, ilglaicīgus mācīšanās rezultātus – tā M. Fullans. Tāpat uzskata un cenšas rīkoties arī visi tie skolotāji jebkurā pasaules valstī, kuri nevis pasniedz priekšmetu un vielu, bet kopā ar skolēniem izdzīvo augšanas un mācīšanās procesu, tiecoties pēc kopīgi izprastiem mērķiem. Esot līderi, ne mēnēdžeri. Jautājot un atbildot, sadzirdot un reaģējot, uzticoties un nepievilot, meklējot savus ceļus un strādājot. ■